

د احمد شاه بابا ديوان

سريزه

د

حبيب الله مرفيع

تدوين او ترتيب

Ketabton.com

۱۹۹۹/۱۳۷۸

کتاب پېژندنه:

- نوم : د احمد شاه بابا ديوان.
سرريزه : حبيب الله رفيع.
ترتيب او تدوين : مومن موحد
کمپوزر : نور محمد نور.
کپوز : اېشياسافت. پېښور پښتونخوا.
د خپرېدو کال : ۱۹۹۹ ۱۳۷۸
خپروونکی : دانش کتابتون. قصه خواني. پېښور
تېليفون: ۲۵۶۴۵۱۳

د خپرندوی یادښت

احمد شاه بابا د لوی افغانستان مؤسس او خواخوږی پښتون واکمن و چې د افغانانو د مېراني تاريخ يې د نړۍ پر مخ ځلولی دی. دی له ومړه ډېرو جگړيزو خوځښتونو او يونونو سره سره يو فرهنگيال او فرهنگپال شخصيت هم و چې د ده له مېراني سره د ده د شعر انگازې هم له ايرانه تر هنده پرتوله سيمه خپرې وې. گرانو لوستوالو ته به د احمدشاه بابا د درانه شخصيت د واکمنۍ او چارو په اړه بشپړ معلومات وي او دا به هم ورته څرگنده وي چې هغه د سيمې پر څومره ستراتيژيک ځای واکمن و، ځکه نو د ده بې سارې بوختياوې هم ورته څرگندې وي له دې سره سره چې ده بيا هم پښتو شعر وايه، له يو شاهکار پرته ورته بل څه نه شو ويلای. د ده د شعر دېوان دوه ځله خپور شوی لومړی ځل پر ۱۳۱۹ په کابل کې د لوی استاد پوهاند حبيبي او بيا د پېښور پوهنتون د پښتو اکاډمۍ له خوا خپور شوی، چې د لوستونکيو د مينې له امله له چاپېدا سره سم تری تم شوی دی .

دانش کتابتون دې اړتيا ته په پاملرنه له ډېر مهال راهيسې دا هيله په زړه کې پالنه چې د سيمې د دغه نامتو واکمن د شعر دېوان د نوې خپرني په ترڅ په ښکلې بڼه بيا خپور او رامنځته شوي ځلا له منځه يوسي. له نېکه مرغه يې د خپرېدا مهال اوس راورسېد .

موږ هيله من يو چې د لوی احمدشاه بابا دېوان بيا خپراوی د پښتني فرهنگ په وده کې ارزښتمن وگڼل شي.

په درناوی

دانش کتاب خپرني پېښور

۱۳۷۸/۲/۱۰

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

د سريزي پر ځای

[۱]

پنځلسمه، شپاړسمه او اوولسمه پيړۍ د افغانستان په سياسي ژوند كښې ډېرې بدمرغې پيړۍ وې، همدې بدمرغيو د ژوند پر ټولو اړخونو سيوري كړې و.

په دې پيړيو كښې افغانستان ملي حكومتونه له لاسه ورکړي وو، د واك ځواكونه ډېر كمزوري، محلي او كاواكه وو، د هېواد ختيځې سيمې د هند كورگانيانو لاندې كړې وې. د هېواد پر لوېديځو سيمو ايراني صفويانو خپته اچولې وه او د هېواد شمالي سيمې د ماوراءالنهر د شيبانيانو لاس ته لوېدلې وې. تر دې چې زمونږ هېواد دې پرديو ځواكونو تر خپل منځ د مقابلي ډگر گرځولې و او زمونږ پر خاوره به يې له يو بل سره جگړې كولې.

له دې سره - سره افغانان هم تسليم شوي نه وو كه سياسي واكمنۍ يې كمزورې وې هم، ملي اراده يې پياوړې وه او د هېواد په گوټ گوټ كښې يې يرغلگرو او اشغالگرو ته پاڅونونه كول او دوی ته يې اساسي ستونځې راولاړولې.

أ

په دې لړ کښې د هېواد په ختیځو برخو کښې پوره سل کاله
روښاني غورځنگ په غورځنگ و او د دښمن پر نظامي، سياسي،
فکري او اقتصادي تسيستويي بريدونه کول او هغه يې رانړول.
دا غورځنگ پر دښمن ظاهراً بريالی نه شو او د دښمن يې راونه
پرخولای شو، خو د نورو غورځنگونو پيدا کولو ته يې لاره هواره کړه
او د مبارزې زړې يې په ټول هېواد کښې رازرغون کړل.
د روښانيانو په پايڅوړ کښې د ايمل خان مومند او دريا خان
اپريدي لښکرو د مغلو په ککړيو کښې اوبه وڅښې او بيا خوشحال
خان ختيک د افغان په ننگ توره وترله او غږ يې پورته کړ:
و مغـول و ته به نن کړم اټک پوله
ملك به خلاص کړم د مغول له غال او غوله

د دې ټولو په پای کښې د هېواد په لوېديځ کښې ميرويسي
غورځنگ را ولاړ شو او دا سيمه يې د تورې او تدبير په گډ ځواک له
ايراني ښکېلاک نه خپلواکه کړه، تردې چې شاه محمود د وقايوي
فتوحاتو په لړ کښې تر اصفهانه ورسېد او د شاه حسين صفوي
ورسته واکمني يې رانسکوره کړه، شاه اشرف له ترکانو اوروسانو
سره د ايران د هغو ځمکو په رسر چې دوی لاندې کړې وې جگړې
وکړې او د ايران د وېشل کېدلو د مخنيوي هڅې يې کولې. له بده
مرغه د ميرويس نيکه ځای ناستي د کورنيو مخالفتونو ښکار او د
ايراني نادر افشار تر فشار لاندې راغوزار شول او يو ځل بيا د
بشپړې ازادۍ په لاره روان هېواد د دې د بشپړ اشغال ښکار شو.
احمدخان د نادر افشار يو ځوان خو پياوړی او غښتلی منصبدار
و د هند په فتوحاتو کښې له نادر سره ملگری و او د ادارې، جگړې
او سياست تجربه يې کوله، کله چې نادر افشار د ايران په خپوشان
کښې د ده د ساتونکو له خوا ووژل شو نو احمدشاه بابا دخپلو
افغاني عسکرو په مرسته هم دولتي خزاني او وسلې خوندي وساتل
او هم يې د نادر افشار کورنۍ او اولادونه له بې سترۍ او ضرر څخه
وژغورل او وساتل.

تر دې سمدلاسه کندهار ته راستون شو. د لویې جرگې د تاریخي
عنعنې په را ژوندی کولو سره یې مشران سره کښینول او ترې وې
غوښتل چې د آزاد افغانستان له پاره مشر وټاکي او لکه د میرویس
نیکه د دورې غوندې داوولس په مشوره اوخوبه په هېواد کښې یو
ملي واک ټینګ شي.

جرگه تر اوونۍ زیاته اوږده شوه اوډنه ورځو ترتېرېدو وروسته
چې دافغاني خیلونو مشران دملي مشر په ټاکلو سره یوه خوله نه
شول نو صابر شاه ملنګ ددوي له منځه پاڅیده له نژدې کړوندې نه
یې دغڼمو یا وربشو وږي راوشکول، رایې وړل اوداحمد شاه بابا په
دستار کښې یې وروتومبل، لاس یې پورته کړل. دعا یې وکړه او
وې وېل چې احمدشاه زمونږ پاچا دی اوکه هر څو ځوان دی خود
تدبیر او میرانې له مخې بابا دی، دا ټاکنه جرگې په یوه خوله ومنله
او احمد خان احمدشاه شو، بابا شو، د افغانستان پاچا شو؛ چې
لږه ساه یې واخیسته په هېواد کښې دننه یې اداره جوړه او امنیت
ټینګ کړ نو بیا یې په لښکر کښیو او فتوحاتو لاس پورې کړ، د
هېواد په ختیځ کښې یې د هند نیمه وچه لاندې کړه او د ډیلي پر
تخت کښیناست، ایران ته په توغ او نغاړه ولاړ او دهغه هېواد ډېرې
برخې یې لاندې کړې، د ماوراءالنهر زیاتې سیمې یې ونیولې او له
هغو ټولو یرغلګرو نه یې غچ واخیست چې تر ده وړاندې دوی دوی
نیمې پیړۍ یې افغانستان تر منځ ویشلی او د هېواد خلك یې
ځورولي وژلي او د آزادۍ په جرم په خپلو پاكو وینو لښولي وو.

احمد شاه بابا یو مدبر پاچا و، دینداره او خود داره پاچا و، د
دښمنانو په وړاندې "شدید" او د خپلو په وړاندې "رحیم" و په عدل
او داد یې پاچاهي کوله او په توره او مېړانه یې دهېواد پولې ساتلې.
ده دافغانستان سیاسي پولې د دې هېواد له طبیعي پولو سره
سمې کړې او په وقایوي فتوحاتو یې دهېواد پولې مضبوطې او د
واکمنۍ پر ځای یې په سیمه کښې یوه لویه سترواکي ټینګه او
افغاني امپراتوري یې جوړه کړه.

[۲]

پورتنی. یادې شوي پيړۍ لکه څومره چې د پښتنو په سياسي ژوند کېنې سپېرې او بدمرغې دي. همدومره د پښتنو په ادبي او ثقافتي ژوند کېنې شنې او ښکمرغې دي اولکه څنگه چې په دې دوره کېنې تورو (شمشیرها) مقابلې کېنې همدا سې تورو (حروفو) او قلمونو هم مبارزه کېنې او په پښتو کېنې د ادب يوه لويه ذخيره اويانگه رامنځ ته شوې ده تردې چې دې دورې ته دپښتو ادب زرين دور ويل کېږي.

روښانيانو چې دبايزيد روښان په مشر تابه په مغولو پسې توره را ايستلې وه، ورسره يې قلمونه هم راپورته کړي وو او په پښتو کېنې يې دروښانه روښاني ادب خښته په همدې وخت کېنې کېښوده.

تردې وخته پښتو ادب په وقفه يي بڼه اويپه خواره واره ډول زيږيدلی، خلق شوی او تر مونږ پورې رارسېدلی و، له دوهمې هجري پيړۍ نه د امير کروړ وياړنه اورېدل کېده، بيا چوپتيا وه، له درېيمې پيړۍ نه د هاشم سرواني غږ زمونږ تر غوږه رارسېدلی و، په څلورمه پيړۍ کېنې د شيخ رضي او امير نصر لودي نيوکې او غبرگون د هغو تکفيرو نو بيان او سپيناوي کاوه چې دښمنانو په دوی لگولي وو، بېت نيکه دپښتونخوا په يوه بله سيمه کېنې له لوی خدای سره د زړه خواله کول اوڅو نور د گوتو په شمېر کسان. له پنځمې پيړۍ نه د شيخ اسعد ویرنی بولله رارسيدلې، له شپږمې پيړۍ نه د شيخ تيمن کاکړ، ښکارندوی غوري، ملکيار غرشين، تايمني او قطب الدين بختيار غږونه اورو، په اوومه پيړۍ کېنې پر پښتونخوا د مغولو تاراک د تورو هنگامه هم تود وي او ورسره د تورو او ادب هم، هوتک بابا په خپل رزميه پارکي کېنې ځوانان د دښمن مقابلې ته راغواړي او مبارزې او مقاتلې ته؛ شيخ متي بابا د خدای کاینات په نوي فلسفي نظر گوري، په اتمه پيړۍ کېنې ملکيار هوتک او اکبر زمينداوری ژوند کوي او پښتو ادب ته نوې

بخښنې لري، په نهمه پيړۍ كښې انفرادي هڅې پراخېږي، د پښتونخوا په گوټ گوټ كښې ادبي زمزمې اوږو او له پښتونخوا نه بهر هم سلطان بهلول لودي او خليل خان نيزي په هند كښې پښتو شعر وايي. زرغون خان نورزی او زرغونه كاكړه په پښتونخوا كښې، د شيخ ملي دفتر او ديوسفزو ژوند پېښو په اړه د پښتنو تاريخ هم دهمدې پيړۍ دی. خو موږ گورو چې دا ټولې حلقې يوله بله بيلې او خورې وړې دي خو روښانيان دبايزيد روښان په مشر تابه دقلم په اخیستو سره ادب ته زماني تسلسل ورکوي او ټولې كړۍ يې دپرله پورې لړۍ بڼه نيسي او يو داسې ادبي بنسټ ږدي چې پيا وروسته د پښتو ادب طلايي مانۍ پرې ودانېږي.

دروښاني ډلې مخكښ ليكوال په خپله بايزيد روښان و، چې بيا پسې ارزاني، ميرزا، مخلص، دولت، اصل، كريمداد، ملاعمر او نور د روښاني ادب ډيوه روښانه ساتي. اخوند درويزه كه څه هم فکراً له دوي سره مخالف او د مغولو پلوي دی خو د ادب په منډ كښې همغه د روښانيانو لاره نيسي؛ دی، زوی يې كريمداد او نور پيروان يې همدلاره پالي او پښتو ادب ته بخښنې كوي. ورپسې خوشحال خټك هم د تورې تر څنگ خپل تېره قلم هم راپورته كړې و او په پښتو ادب كښې يې بنيادي تيرې كښېښودې ده په خپل كور كښې د ادب يو روزنځی او پوهنځی جوړ كړ، گڼ شاعران زامن او لوني يې ټولني ته وړاندې كړل او گڼې ادبي هستونې وشوې، اشرف خان هجري، عبدالقادر خان، صدر خان، سكندر خان، بهرام خان، گوهر خان، حليمه، سعيد، آزادخان، كامگار خان او نور د دې كورنۍ خوږ ژبي شاعران دي چې ډېر پياوړي شاعر يې كاظم خان شيدا د احمدشاه بابا همخولي او همعصر و.

د خوشحال خان خټك له ادبي پيل سره د پښتو ادب زرین دور پيل شو چې نه يوازې په خټكو بلكه د پښتنو په بيلابيلو خېلونو كښې پياوړي شاعران رامنځ ته شول او د پښتو ادب يوه نوې هنگامه يې توده كړه لكه د ټولو پښتنو منلی بابا رحمان بابا،

حمید مومند . خواجه محمد بنگش . یونس خیبری . قلندر . مصري
خان گگیانی . معزالله خان مومند . اشرف خلیل ، میامحمدي
صاحبزاده . خانگل خلیل ، نجیب سربندي . پیر محمد ک کر .
علیخان مهمتزی ، ابوالقاسم ، الپودي حافظ . عبدالعظیم زانیزی .
محمد هوتک ، زرغونه انا ، بی بی زینب ، شاه حسین هوتک . ریڈی
خان مومند ، ملانور محمد غلجی ، عبدالرحیم هوتک او نور په
لسهاؤ پساوړي او خوږ ژبي شاعران او ادیبان او د پښتو ادب دا اوج ،
موج ، عروج او څپاندي د احمدشاه با با د ژوند تر پایه را روانه وه ،
ده دهمدې طلايي عصر په پایخوږ کښې ژوند کاوه او په پښتو ادب
کښې یې مخې ته پخې ادبي تجربې پرتې وې .

[۳]

احمدشاه بابا دوخت ناوړه سیاسي حالاتو او د پردیو یرغلونو
د توري اخیستلو ته وهڅاوه او د پښتو ادب بی ساري ودې او
پرمختګ د قلم اخیستلو ته ، دی د خپلو پښتنو باباگانو امیر کروړ ،
بایزیدروښان ، خوشحال خان خټک ، سیدال خان ناصر ، شاه حسین
هوتک د توري او قلم په ګډ میراث کښیناست او دواړه یې ښه وځلول
اوبښه وچلول .

هو! د بابا سیاسي ، نظامي ، اداري او جنګي اړخ تاریخونو ډېر
څېړلی او ځلولی دی تردې چې دده علمي ، ادبي ، تصوفي او فکري
اړخ یې تر سیوري لاندې راغلی او ډېر لږ رابرسېره شوی دی .
موږ دلته دده د ژوند له لومړي اړخ نه تیرېږو او یوازې پر دوهم
اړخ یې غږېږو ځکه چې زموږ له دې څیرنې او ددې دیوان سره یې
همدا اړخ اړخ لګوي .

احمدشاه بابا مخکښې له دې چې واکمنی ته ورسېږي مشران
یې د قوم مشران او په وړه کچه حاکمان وو نو دی له هماغه
ماشومتوبه لکه څنګه چې دلور و کورنیو عادت و تر روزنه لاندې
نیول شوی او درس اوزده کړې ته کښینول شوی و .

بابا په تنکی خوانی د پښتنو د کورنیو رقابتونو له امله د شاه حسین هوتک له خوا هغه وخت زنداني شو چې له خپل مشر ورور ذوالفقار خان سره له فراه نه کندهار ته راغی، دی شپږ کاله د شاه حسین هوتک په زندان کښي و او د خوانی د فکري ودې دا مهمه دوره یې په زندان کښي تېره کړه.

د احمد شاه بابا د زندان د دورې په باب تردې زیات هېڅ معلومات نشته خوزه فکر کوم چې د زندان دې دورې ده ته د یوه ښوونځي کار ورکړی وي او تصوف او ادب ته یې چې دواړه فکري تمرکز غواړي همدلته توجه راگرځېدلې وي.

دی له یوې خوا د پښتنو دیوې درنې کورنۍ غړی و، د شاه حسین هوتک کورنۍ هم یوه درنه او پښتنه کورنۍ وه، نو د ده د ورور بند د سیاسي ملحوظاتو له مخې و چې دی ضمناً ورسره بندي وو، زه باور لرم چې دوی ته به د پښتنو مېلمنو په توګه په بند کښي تسهیلات او اسانتیاوې برابرې وې او څرنګه چې د شاه حسین دربار د علم او ادب دربار و نو یقیناً چې احمد شاه بابا ته به د کتاب او مطالعې اسانتیا وې موجودې وې، ده به زده کړه او مطالعه کوله او څرنګه چې د شاه حسین هوتک دربار د پښتو ادب د ودې دربار و نو فکر کېږي چې احمد شاه بابا به ادب ته دمخې کولو په لاره کښي د همدې ادبي محیط تر اغیز لاندې راغلی وي، که څه هم ده ته د یوه بندي په حیث داسې مجالسو ته د تلولاره نه وه خو د دې ادبي هڅو فعالیتونو او منظم ادبي دربار نه چې هره اوونۍ به یې د نارنج په مانۍ کښي غونډې کولې، خبریده او اغېزمن کېده.

د ۱۳-۱۴ کلنۍ سن د زده کړې، اخذ او استعداد د غوړېدنې سن وي. دی په بند کښي له نورو ټولو مصروفیتونو نه بي غمه و او کتاب او ادب ته یې چې مخه شوې وي نو بیا د ده د څپاند استعداد د غوړېدنې له پاره یو طلاسي فرصت و او د ده د خدای ورکړي فراست او ذهانت د ودې له پاره یوه ښه زمینه.

احمد شاه بابا دپاچا کېدولو په لومړيو دوو کلونو کې خپل لومړی دیوان راغونډ او ترتیب کړ او داهم گواهي لي چې ده شاعري تر پچاهي ډیره وړاندي شروع کړې او بیا هم زما اټکل دی چې د ادیب پاچا نه همدې زندان نه به د ادبي مدرسې په توگه خپله شاعري او خپل ادبي فعالیت رانښلولي وي.

[۴]

احمد شاه بابا له تنکی خوانی نه تر مړینې پورې پر له پسې شاعري کړې او زیاته ادبي پنگه یې مورته راپرېښي ده .

لوی استاد علامه عبدالحي حبيبي په "لوی احمد شاه بابا" کې احمد شاه بابا د خوشحال خان خټک د ادبي مکتب پیرو بللی او د ده وینا ساده، له پیچلو استعارونه لرې خوږه او دلکشه گڼي (لوی د احمد شاه بابا پنځم مخ) خو په پښتانه شعراء کې خپله خبره بیرته اخلي او د رحمان بابا د ادبي مکتب پیرو یې گڼي (پښتانه شعراء ۱/۳۳۰ مخ)

لوی استاد د خوشحال خان خټک د ادبي سبک او مکتب ځانگړنې داسې شمېري:

۱- دې سبک د پښتو شعر ډېرارت کړ، علاوه پر غزل، مثنوي، قصیده، رباعي چې تر خوشحال دمخه ویل شوي وو ده نور ټول د عربي او فارسي د شعر اقسام په پښتو ویل او ځینې ابتکارونه یې هم د شعر په اقسامو کې وکړل.

۲- په دې سبک کې هر ډول صوفیانه، اخلاقي، فلسفي، فکاهي مضامین او مدح، رثاء، محاکات، اجتماعي خبرې شته چې ملي عواطف او مزایا هم تلقین کوي او یو ښه حاوي اورات سبک دي.

۳- په دې سبک کې د پښتو او پښتونوالی او د پښتني اخلاقو او ملي احساساتو روزنه هم شته او د خوشحال خان خټک خپل اشعار د ملي جذباتو ډک دي.

ح

۴- په دې سبک کښې - اوږدې اوږدې قصیدې پر یوه موضوع
چې شاعر غوره کړې وي ویل شوې دي چې هره قصیده یو بېل
اجتماعي یا تبلیغي یا تاریخي مضمون دی.

۵- په دې سبک کښې بدیعي صنایع او تلازمات او تشبیهات گډو
شول مگر دومره ده چې شاعرانو یې د اشعارو ساده گي او سلاست .
تر صنعت او تکلف قربان نه کړل او د طبیعت له لمنې څخه ونه وتل .
او ډېرې پېچلې وینا وې یې په اشعارو کښې رانه وړې.

۶- حماسي احساسات په خپله خوشحال خان په دې سبک کښې
راوړل او شاگردانو یې هم لږ- لږ پیروي وکړه.

۷- تنقید او هجو هم په دې سبک کښې شته او پښتو شاعرانو
مخصوصاً د مغولو د استعمار طلبانو ډېره هجو او غندنه کړې او د
پښتونوالي په مقابل کښې یې د مغولوالي کلمه جوړه کړې ده.

۸- د دې مکتب په اشعارو کښې ډېر حکم او نصایح او فلسفي
مطالب شته چې د ژوندون اسرار او دقایق پکښې نغښتل شوي
دي.

۹- د ادبي ارزښت له پلوه دا سبک تر ټولو جامع اوښه دی چې
معنوي او شعري دواړه قوتونه لري.

۱۰- په دې سبک کښې خورالور او دنزاکته ډک شاعرانه تخیلات
شته او دتخیل نوښتونه لري چې طبیعي رنگ له لاسه نه ورکوي
(پښتانه شعراء / ۲۸-۲۹ مخونه).

ارواښاد علامه حبیبی درحمان بابا د سبک ځانگړنې داسې
یادوي:

۱ - د دې سبک شاعر د روح الهام مني، د مادې سره یې ډېر
سر و کار نه دی، د هغې دنیا څخه خبرې کوي چې ابدی دنیا ده.

۲ - د دې سبک شاعر له مادي کثافاتو څخه لېرې کېږي او
هلته ځي چې صلح کل دی او د دې خاورینې نړۍ شور ماشور
پکښې نشته.

۳ - دا سبک په ادا او د احساساتو په تصویر کې سپېڅلی او
سلیس دی، ابهام ښه نه گڼي او د شعر الفاظ ساده او ښکلي
خوښوي.

۴ - غزلیات، قصاید، رباعیات او د شعر ټول اقسام په
سپېڅلي ډول وایي او له مینې او اخلاقو څخه پرغږېږي.

۵ - د عشق او مینې په دنیا کښې هم د واقعیت خواته ځي
او د خیال لږ تابع کېږي.

۶ - د دې سبک شاعر عشق او الهام د ژوندون مدار گڼي،
یقین او ایمان پر عقلیت غوره گڼي. (پښتانه شعراء، ۱ / ۳۰ -
۳۱ مخونه.)

زما له نظره احمد شاه بابا د شاعری ځانگړی سبک لري، د چې
خوشحال بابا د سبک لږ لږ نڅښې هم پکې شته، د رحمان بابا د
سبک ځینې ځانگړنې هم لري او د روښانیانو د سبک او حتی د ده د
معاصر او د دربار د شاعر پیر محمد کاکړ د سبک رنگ هم پکښې
شته چې زه دلته دا ټول سبکونه نه څېرم، بلکه په لنډیز سره وایم
چې:

د احمد شاه بابا د شاعری په تصوفی اړخ کښې د رحمان بابا د
سبک پر اغېز سربېره د روښانی تصوف رنگونه هم جوت او ښکاره
دي او خصوصاً شعریې د شکل له اړخه تر خوشحال بابا او رحمان
بابا ډېر زیات د روښانی شاعرانورده پالي او تر ډېره حده د رحمان
بابا د شعر له سلاست او د خوشحال بابا د شعر له صلابت نه را تپت
دی او ان کله کله له فني گډوډیو، د قافیې له گڼو عیبونو سره
مخامخ او د بحرونو او سېلابونو له کچ او مېچ نه پرېوتی دی.

همدا راز د احمد شاه بابا د شعریو خوندور اړخ د اولسي ادب
رنگ دی، چې پرې پروت دی او ډېر بیتونه او غزلونه یې له تاریخي
نارو، غاړو او د میندو او ماشومانو له سندرو سره نژدېوالی او ورته
والی لري او اولسي ژبه او ادا ساتي.

لکه دا بیت:

ي

مخامخ راغله زيړې
زنګ يې گل سترګې گلې.

کټ مټ د "غاړې" په بڼه دی

په دې توګه د احمد شاه بابا شاعري که کوم ځانګړی ادبي
مکتب نه دی، نو د سبک له مخې يقيناً چې ځانګړي کره وړه،
جوړښت او پايښت لري، چې تاسې به د ديوان د لوستلو پر وخت دا
ځانګړنه او بېلوالی بڼه ترا محسوس کړئ.

[۵]

د احمد شاه بابا د ديوان ګڼې، قلمي نسخې موندلې کېږي، موږ
د ده د ديوان نسخې په دوو ډلو وېشلاى شو. يو د هغه ديوان
نسخې دي چې ده د خپلې واکمنۍ په څلورم کال راغونډ کړې او
زياته برخه يې د ده د ځوانۍ او د پاچاهۍ تر دورې وړاندې شعرونه
دي، دا ديوان بيا بيا نقل شوی چې ګڼې نسخې يې راپاتې دي او په
پای کېنې يې دا بيتونه راغلي دي:

يارانو موږ به څو تاسو دلې	کتاب ختم شو په دوشنبې
سنة هزا و صد شصت و سې	پسه اخر ورځ د روژې
بيا په صبر يې شي تسلي	ارام ورباندې نه وي
چې په کار يې شي په ورځ د خولې	احمد په دعا ياد کاني يارانو

د دې دفتر په اکثره شعرونو کېنې د ده نوم تش "احمد" راغلی
او يوازې هغه غزلې يې "احمد شاه" لري چې د شاهي پر وخت يې
ويلې.

بل د ده د ديوان هغه نسخې دي چې د ده تر مړينې وروسته
راغونډې شوې او د ده ټوله شاعري پکښې خوندي ده، د ديوان د
دې بشپړ متن نسخې محدودې او معدودې دي.

د احمد شاه بابا ديوان لومړی ځل علامه عبد الحی حبيبي د
لوی احمد شاه بابا په نامه له يوې مفصلې او مبسوطې سريزې سره
په ۱۳۱۹مريز کال په کابل کېنې د پښتو ټولني له خوا خپور کړ او

ک

دوهم ځل په ۱۹۶۳ میلادي کال د پېښور د پښتو اکېډمۍ له خوا په پېښور کې خپور شو که څه هم د پېښور چاپ. د خطي نسخو تر څنگ د کابل له چاپ نه هم استفاده کړې. خو ډېرې غزلې ترې پاتې شوې او یې پرې ایښي دي. په همدې ترتیب د پېښور د چاپ زیاتې غزلې د کابل په چاپ کې نشته او له خطي نسخو اخیستل شوي، فکر کېږي چې دا به دا ستا د حبیبې په لاس کې خطي نسخونه درلودې او یا به یې ځینې ده قصدا پرې ایښي وي ځکه ډېرې ابتدایي او خامې غزلې پکې شته چې تنقیح شوې او تصحیح شوې نه دي او د بابا د دیوان د ابتدایي مسودو ښکاري. په هر حال دا چاپ د بابا ټول تر لاسه شوی کلام لري او د دې دواړو چاپي نسخو له مخې تیار شوی دی. له دویم چاپ نه اخیستل شوې غزلې او بیتونه په ستوري نڅښه شوي او په گډو غزلو او اشعارو کې د کابل چاپ متن ته ترجیح ورکړل شوې ده. گران مومن موحد د بابا د دیوان دا کار په خاصه مینه او جذبه کړی او په خپل لگښت یې تاسو ته وړاندې کوي چې د ده دا له خپل ملي کلتور، ادب او معنوي شتمنیو سره مینه د ستایلو او مبارکۍ وړ ده.

په درښت

حبیب الله رفیع

حیات اباد، پښتونخوا

۱۳۷۷/۱۲/۱۴

ل

غزلیات

(۱) ❁

ده در د زړه په اقلیم زما
 بصر د زړه ده سلیم زما
 ب باور مېم در نعیم زما
 بسم "الله" د دهر ابر کریم زما
 ده د روح بحر عمیم زما
 نور د زړه په حریم زما

بسم الله الرحمن الرحيم زما
 بسم الله الرحمن الرحيم زما
 بسم الله الرحمن الرحيم زما
 بسم الله الرحمن الرحيم زما
 بسم الله الرحمن الرحيم زما
 بسم الله الرحمن الرحيم زما

بسم الله الرحمن الرحيم زما
 "احمد" نا... رب رحيم زما

(۷)

وابه نه وړمه له تا
 که بد نوم مې وي په دا
 که مې مینه وي رشتیا
 توکل په ربنا
 په تېره توره دلا
 زه به تل اوسم بقا

(۲)

که ووايم زه رشتیا
 ما ناموس درباندي ایبني
 بد نامي مې نیکنامي ده
 چې رقيب په سترگو وینم
 له اوله سر بازي کړم
 که مې لانفی الا کره

ننداره "قالوا بلى"
 بيا ده نفي ماسوا
 الف يوتر ابدا
 "ت" توحيد وايه ما
 ثبوت نور د مصطفى
 ماد نور ترله ملا
 په قدم يي شه فنا
 هويت خيره معنی

اختيارو ووت له لاسه
 معرفت "قالوا بلى" دى
 * بقابخره مشوشه
 * احديت د "ب" باور شو
 * "ث" ثبوت نور كرم
 * چي عالم پيدا نه و
 * دي آمرزنده د هر چا
 د وحدت پر مخكه اورى

دا ويل پرېږده "احمده"

كه ويل د مصطفى *

(۲۲)

عجب بنكار كا دلربا
 د عاشق خونه فنا
 پر عاشق پرو ته بلا
 پرې كړه سر په تبخ د لا
 دا به وويني اعلا
 وايه تل "لاحول ولا"
 كړې به سير "الى الله"
 مېوه واخله د بقا
 كړه د "هو" پټكى تر ملا
 جهان ستا تر ابدا

(۳)

په خوا راغله محبوبا
 * هره چار له مكاري كا
 دا پخپل حسن غره ده
 علاج نه لرې عاشقه
 كه ته سر پريكړي راشي
 رقيبان دي په دالار كښي
 كه ته خلاص شوي له رقيبېه
 "الى الله" سيرونه ډېر دي
 د بقا مېوه هم پرېږده
 كه د "هو" پټكى تر ملا كړي

"احمد" خدای په مل اختيار كړه

چې اختيار مشكل كشا

❁ (۴)

اوس زه ستا کوم ثنا
 لاس په سر درته ولاړيم
 ارمان هزار ارمان صنم
 اس د خيال دى په شان دى
 آفتاب چې دى له مخه رنځ زېرى کا
 آسمان که مخ نسکورمخکى ولور ته
 آيينه چې له شصته دي جلوه کا
 آبی مخ زه اوره رنځ ژړا کړم
 آبيه د مجنون له مخې ولاړ شه
 آب حیات دى له زنځه معلومېږي
 اشنا يې جانه هغه بللي بويه
 ابد د رحمت که سر بېرون کا
 انکې يې د سرو زرو تورې خاورې
 اورمې په زړه بل دتا د عشق دى
 احمد په يار قسم دى بى له ياره
 که به خوښ وى په دنيا يا په عقبا

(۳۳)

ای فریاد رس شها
 یار له مامه کړې جدا
 مالا په هيڅ حالت مه کړه سوا
 په قدم قدم په چشمو زما
 ترو په کوم حسن سمى کړي له تا
 گنه يا دپي شوه د ستا د قد عليا
 له حيرته سترگى خوړى ثريا
 له ژړا مي د سيني زېرى لالا
 له دنيا چې په ارمان و ته ليلا
 له غابونو صبحدم کوې خدا
 چې په غم وخور زه پروي د اشنا
 چې په داغ زړه د لا لا و که ژړا
 چې پرې نه وي د شها سترگو رنا
 آرزو مند دى دديدن يم دلربا
 احمد په يار قسم دى بى له ياره
 که به خوښ وى په دنيا يا په عقبا

(۵)

که په زړه باندي هر خو کوم دوا
 زما زړه که دلې وای ما به دوا کړه
 معشوقه په هسکواله لکه اسمان شوه
 چې له لاسه ناامیده هم له پښو سي
 مينه هيچيرې په زرو په زور نسي
 محبت که يې په زرو يا په زور وای

(۴۸)

بې ليدنه به جوړ نشي راته دا
 باري وړى دى د يار مهر و وفا
 و اسمان و ته لاس نه رسي د چا
 بل اميد يې پاته نسي بې له خدا
 د شها مينه په روح ده زړه لتا
 نن به مينه وه حاصله د هر چا

ونبه عشق لره فنا نشته هېچېرې
 چې فاني سي دا باقي، بقا فنا سي
 نور به درسي ده بقا بي نهايته
 چې له عشقه دې جدا كړي زما جانه
 دغه عشق به لتانه خي تل تر تله
 چې سوا ته له سواو وكړې سوا
 معرفت كوره له ياره سره دادی
 ❀ هم يې عشق يو اراده دی كه پوهیږي
 ❀ په نظر د تاد يار تفاوت نسته لکه دوه سترگې د چا چې وي بنا

وايي غوست بوقلمون كميس "احمدہ"

نه دی رنگ له بله رنگه يك تنها

(۶) راسه راسه مرجبا
 همیشه می یاد ولي!
 آراسته كه په دنيا يم
 همبشه زاري دعا كرم
 مرگی بڼه دی په دنيا كښې
 سر په تبغ پریكړی بڼه دی
 چې زه سرپه بورجل كښیږدم
 چې يې سر په مینه كښېښود
 چې مې مینه یا دوله
 ای دلبره زړه به بڼه كړې
 ❀ چې د زلفو په دام كيووت
 ❀ دا رضا به په رضا كه

(۶۴) ته له خدايه غوښتي ما
 ای زما د زړه صفا
 زه بی خو کوم بې تا
 چې مې تل وای دلربا
 نه چه خوځ سي بې وفا
 تر بې پته په دنيا
 نور به څه كړې راته وا
 هغو يو وړه محبوبا
 تېر تر خان وم لا پخوا
 كه ته واوري دا زما
 دا عاشق ووې بلا
 كه ته هم كوی رضا

په كار نه دي بې له تا

"احمد شاه" ته دواړه سرايه

(۷)

(۷۷)

چې معشوق عاشق ته وايي بې حيا بې حياء دى عاشق نه وي بې ثنا
 دا د عشق په اور صيقل د عاشق زړه دى په هيڅ شي به دى نور نه شي ناصفا
 ليونى به د صحرا ولورته راسى که پر راسى ستا له مخه يو ضيا
 که دستکيري مې دا ستا زلفيني نه شوې تل به يم د فقيري په انزوا
 هر يو زړه چې په مژگانو ستا زخمي سو بې دا ستا له سترگونه وينې شفا

چې په څه يار راضي کيږي "احمد شاهه"

که په سر وي که په مال وي زموږ رضا

(۸)

(۸۳)

ستا له مينى په عالم کښې سوم رسوا لږو ډير خو د زړه حال وماته وا
 چې دې حسن له دنيا څخه عروج کړ گنه زما خټه خمير وه په عشق ستا
 نور طالع به زما سپين پر دنيا نه سي مگر ستا مينې پرې وکړه تجلا
 نور د حسن دې تمام له ځانه بيل کړم ځکه نور د جهان نه وينم بې تا
 چې مې زړه هسې دا ستاد نور دفتر سو دغه زړه په زړه خبر کړم لا پخوا

"احمد شاهه" هميشه خوښ اوسه له خدايه

چه مرآت د زړه دى خداى کړه محبوبا

(۹) ❁

(۸۹)

راشه راشه دا معنى څه ده ملا
 معنى له لفظ کوم لفظ دى له معنا
 يومرغه سينه په اورپښې په اوبه سرپه اوره کښې
 خوراک يې دسينى لارووطن پټ په خپله ها
 اوراوبه اوره په خپله ها کښې منجمد شوه

هاخالې مرغه تروو اوس په خپله که ثنا
 دوه يې خانکې ځينې بيل دی نه نوی شتی
 پرواز يې په انديښنه حکم که په چا بلسا
 شپږ مېنو کې يو له بله پتی لس يې سترکې
 پنځه د شپې پنځه کا ته د ورځي که په غلا
 اوو يې ژبی دوه يې سره د هر سر نور جدا
 شپږ قراری او اوومه يې د خپل صفت گویا
 مزکه عدم تخم معدوم ثمرزمان د تسلسل دي
 ددی مزکی تخم ثمر او په اوره شنه والی وجود فنا
 "احمد" چې دا بیانکه هر طالب به طبع وایي
 گرانه نه ده ... ایمان عقیق کاندی فضلا

﴿٩٧﴾

﴿١٠﴾

که زه نوریم ستا د کوریم محبوبا هسی نه چې د پیغوریم محبوبا
 نه د اصل لاف کوم نه د خبرو اور لرونکی ستا د اوریم محبوبا
 که دا ستا نظر پر ماوی تر لمر لوی یم که نظر کرې هومره نوریم محبوبا
 که قدم زما پر سر ږدې ای دلبره! زه خو خاورې ستا د لور یم محبوبا
 چې قدم مې ستا د خیال په خاطر راسي زه خو ستا د خیال انځور یم محبوبا
 زه په دا له نور عالمه بیگانه شوم چې له زړه په عشق خمسوریم محبوبا
 له "احمد" مه غواړه بې وفايي
 ستا په مینه سره توریم محبوبا

﴿١٠٣﴾

﴿١١﴾

وبورجل ته دې ولاړ دي مینان ستا
 که يې وژني خو په حکم دي روان ستا

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**